

13 SÄTT ATT SKAPA EKONOMISK TILLVÄXT PÅ ÅLAND

Liberalerna på Åland 2020

Åland behöver tillväxt

Ålands ekonomi har stagnerat. Utvecklingen av BNP/capita har varit lägre än både i Finland och Sverige ända sedan 2008. Coronapandemin under våren 2020 drabbade den åländska ekonomin akut och med stor magnitud. Den åländska ekonomin är bland de hårdast drabbade i hela Europa. Både på kort och lång sikt behöver ekonomin vitaliseras.

Under förra mandatperioden initierade liberalerna en större utredning, "Tillväxtstudie 2019" som genomfördes av ÅSUB. Liberalerna ansåg att det fanns ytterligare behov av både fördjupning och konkretisering. Därför gav vi Fredrik Rosenqvist, ekonomie dr samt journalist, i uppdrag att konkretisera möjligheter för den åländska tillväxten inom ramen för hållbarhetskriterierna. Vårt syfte är att visa på politiska möjligheter och konkreta åtgärder samt ett möjligt beslutsunderlag och framför allt initiera en mycket central och avgörande samhällsdebatt.

Katrin Sjögren

Ordf, Liberalerna

13 sätt att skapa ekonomisk tillväxt på Åland

Fredrik Rosenqvist, augusti 2020

Sammanfattning

Den här skriften argumenterar för att en framgångsrik åländsk tillväxtpolitik bör rikta in sig på att öka mängden investerat kapital i den åländska ekonomin, åstadkomma en större specialisering på produktiva branscher med hög tillväxtpotential samt stärka den åländska innovationstakten. Sammanlagt pekas 13 olika konkreta åtgärder ut som både tillsammans och var för sig leder till ökad kapitalackumulation, specialisering och innovation.

För att öka mängden investerat kapital bör landskapet genomföra en stor satsning på att locka utländska investeringar till Åland, verka för skapandet av en digital handelsplats för onoterade åländska aktier samt genom ett stödsystem uppmuntra framväxten av åländska affärsänglar. Landskapet bör även delvis privatisera vissa offentligt ägda bolag, verka för att åländska ömsesidiga bolag omvandlas till aktiebolag samt jobba för att pensionsfondens samt försäkringsbolagens tillgångar i högre grad investeras på Åland.

Vidare bör landskapet underlätta en kreativ förstörelse där högproduktiva och snabbväxande branscher ersätter lågproduktiva och stagnerade diton genom att rikta samtliga tillväxtåtgärder mot just branscher som idag uppvisar en hög produktivitet och/eller kan antas stå inför en snabb framtida tillväxt med tanke på de trender som går att observera. Det vill säga, tillverkningsindustri, sjöfart, spel, it, bank och försäkring, vatten och el samt verksamhet som tangerar hållbarhet på ett eller annat sätt.

Landskapet bör även vidta en rad åtgärder som skapar en kultur av ekonomiskt risktagande bland ålänningarna, vilket i sin tur leder till ökad kapitalackumulation och innovation. En stiftelse som får till uppgift att stödja författare, konstnärer, historiker och föreläsare som lyfter fram risktagande, nytänkande och innovation bör skapas. Dessutom bör landskapet skapa en kampanj för att uppmuntra till ökat ekonomiskt risktagande samt genom riktade stöd stärka arbetet med att utveckla nya produkter, produktionsmetoder, organisationsformer och marknadsföringsmetoder inom det åländska näringslivet.

Till sist bör landskapet avsätta minst 10 miljoner euro för åländsk forskning samt verka för att Högskolan på Ålands uppdrag förnyas så att den forskning och undervisning som bedrivs speglar de prioriterade tillväxtbranscherna, inte näringslivets nuvarande behov av arbetskraft.

13 konkreta förslag för åländsk tillväxt

Skapa en permanent organisation som har till uppgift locka utländska investeringar till Åland.

Verka för skapandet av en digital handelsplats för aktier i onoterade åländska företag.

Skapa ekonomiska incitament för privatpersoner att investera i åländska startup-bolag.

Konsolidera, bolagisera och sälj delvis ut offentliga bolag och andra verksamheter till de åländska hushållen.

Verka för att ömsesidiga bolag och andelslag omvandlas till aktiebolag, där de åländska hushållen får möjlighet att bli delägare.

Verka för att en större andel av kapitalet i pensionsfonden samt försäkringsbolagen investeras i åländska företag.

Inrikta tillväxtåtgärderna på de branscher som i dag uppvisar den högsta produktiviteten.

Inrikta tillväxtåtgärderna på de branscher med högst tillväxtpotential.

Skapa en stiftelse som får till uppdrag att stödja författare, konstnärer, historiker, föreläsare med flera i sitt arbete att lyfta fram åländskt ekonomiskt risktagande, nytänkande och innovation.

Skapa en kampanj med syfte att uppmuntra till ökat ekonomiskt risktagande och nytänkande bland ålänningarna.

Maximera stöden och de andra ekonomiska incitamenten riktade till utvecklingen av nya produkter, kostnadssänkande produktionsmetoder samt innovativa marknadsföringsinsatser och organisationsformer.

Avsätt minst tio miljoner euro för forskning som kan gynna den åländska ekonomiska tillväxten.

Ge Högskolan på Åland i uppdrag att bedriva sin forskning, utveckling och undervisning så att den speglar de prioriterade tillväxtbranscherna.

Inledning

Att säga att vi måste "våga mera" hör till de absolut mest slitna och intetsägande av klyschor. Men när det gäller att skapa ekonomisk tillväxt på Åland råkar det vara så olyckligt att det just är mod som krävs för att få de ekonomiska hjulen i rullning. Det som måhända gör budskapet lite mindre klyschigt är att det inte behövs mod i största allmänhet, utan att landskapsregeringen vågar vidta ett antal konkreta åtgärder där risken att misslyckas är hög, som är förenade med stora kostnader och som kan vara väldigt impopulära åtminstone hos

vissa samhällsgrupper. På motsvarande sätt måste även företagen och hushållen lockas till att avsevärt öka den ekonomiska risken i sin vardag.

Det finns ingen tillväxtpolitik Åland kan bedriva som med säkerhet leder till ett bra resultat, det vill säga hög ekonomisk tillväxt. Landskapet måste helt enkel chanssa, och ju större chansning landskapet är villigt att ta, desto högre kan den ekonomiska tillväxt som skapas bli. När ekonomin går bra och framtiden ser ljus ut är det svårt att motivera och få gehör för en sådan politik. Varför ta stora risker genom att försöka att laga något som ändå inte är trasigt? Tyvärr går det att se fler och fler tecken på att den åländska tillväxten är trasig och att det därmed krävs ett stort ekonomiskt och politiskt mod för att fixa den.

Våren 2020 drabbades som bekant den åländska ekonomin av den värsta krisen i mannaminne. I mitten av mars införde den finländska regeringen undantagstillstånd och vidtog en rad åtgärder för att minska spridningen av den nya coronaviruset. Bland annat stoppades i princip all persontrafik till landet, vilket innebar att den sjöfarts- och turismberoende åländska ekonomin hamnade i fritt fall. I skrivande stund beräknas Ålands BNP falla med 12 procent 2020, vilket innebär att den åländska ekonomin är bland de hårdast drabbade i hela Europa.¹ I dagsläget vet ingen när eller i vilken utsträckning vår ekonomi någonsin återhämtar sig.

Det största problemet med den åländska ekonomin är däremot inte den akuta kris coronaviruset skapat, utan de drygt tio år av stagnation som föregick krisen. Det är den här stagnationen som är det tydligaste tecknet på att något verkligen är trasigt i den åländska ekonomin. Sedan 2008 har den åländska tillväxten mätt i årligt utveckling av BNP/capita både varit betydligt lägre än i Sverige och Finland och även lägre än de 2 till 3 procent som brukar anses vara en normal årlig tillväxttakt för en utvecklad ekonomi. Om den åländska tillväxten hade legat på en normal takt sedan 2010 – i stället för att ha legat runt noll – skulle vårt BNP vara 22 till 34 procent högre än det är idag. Den mångåriga stagnationen har därmed åtminstone hittills kostat oss mycket mer än coronakrisen.

För att inte vi ska bli kvar på den lägre inkomstnivå som krisen knuffat ner oss till måste den åländska ekonomiska tillväxten nu ta fart. Annars riskerar vi att den arbetslöshet på 13,4 procent som uppmättes i maj blir bestående, vilket skulle få mycket allvarliga följder för det åländska samhället.² För trots att den åländska ekonomin inte vuxit nämnvärt de senaste 10

---

¹ Åsub (2020), "Konjunkturläget våren 2020 och coronakrisen".

² Åsub (2020), "Arbetslöshetssituationen maj 2020".

eller till och med 20 åren har arbetslösheten trots allt varit låg och människor har inte fått det sämre. Vi har dessutom gynnats av en stadig inflyttning. Den nuvarande krisen har därmed skapat ett betydligt mer akut behov av att bryta den långa stagnationen för att det åländska samhället inte ska börja knaka rejält i fogarna, vilket lär ske om en långvarig och hög arbetslöshet vänder på flyttningsrörelsen.

Att två av Ålands viktigaste branscher – sjöfarten och besöksnäringen – både haft en svag trend det senaste årtiondet och dessutom nu hamnat i en svår kris är i sig väldigt negativt. Men å andra sidan kan det här akuta behovet av tillväxt bli det som till slut väcker den åländska ekonomin ur sin slummer. Under de förhållanden som rådde mellan 2008 och inledningen av 2020 saknade den åländska ekonomin en förmåga att skapa tillväxt, trots ett gott konjunkturläge i vår omvärld. Sysselsättningen var visserligen hög, men det skapades få nya framgångsrika företag, produktivitetstillväxten var låg och den åländska ekonomin visade enbart svaga tecken på att kunna dra nytta av globala tillväxttrender, som exempelvis digitaliseringen eller kampen mot klimatförändringen.³

Att förutsättningarna drastiskt förändrats behöver därmed inte vara negativt, utan det kan innebära en möjlighet för den åländska ekonomin att byta spår och att genomföra politiska åtgärder som leder till tillväxt, men som av olika anledningar man inte velat eller kunnat genomföra under den gångna tioårsperioden. Det vill säga, att de drastiskt försämrade ekonomiska förutsättningarna gör det möjligt att bedriva en mer vågad tillväxtpolitik. För genom historien har kriser, förändrade förutsättningar och olika former av yttre hot varit starka utlösande faktorer till hög ekonomisk tillväxt. När allt ställs på ända och tillväxt blir en fråga om överlevnad brukar slumrande länder och regioner plötsligt uppvisa en förmåga att generera nya företag, slå in på helt nya banor och skapa en tillväxt som fram tills dess helt lyst med sin frånvaro.

För att en sådan nystart ska bli verklighet krävs det att fokus inte ligger på en återgång till hur det såg ut före pandemin – vilket knappast är möjligt eller ens önskvärt – utan att på allvar skapa nya förutsättningar för tillväxt. Framför allt krävs det att både politiker, företag och åländska hushåll blir betydligt mer riskvilliga. Att det skapas en kultur där det återigen, likt hur det var när dagens stora åländska företag skapades, blir vardag att ta beslut där risken att misslyckas är förhållandevis hög, men där misslyckanden inte längre betraktas som något allvarligt som bör undvikas till varje pris. För med tanke på de problem som

---

³ Åsub (2019), "Tillväxstudie 2019".

kännetecknar den åländska ekonomin är det först när risktagande och misslyckanden blir en del av vardagen som även innovation och tillväxt blir det.

Syftet med den här skriften är att peka på olika politiska åtgärder som kan skapa en ihållande ekonomisk tillväxt på Åland. På så sätt kan skriften fungera som ett beslutsunderlag för en tillväxtpolitik som vill utnyttja den ökade krismedvetenhet och det behov av tillväxt som skapats av pandemin för att åstadkomma verklig förändring och bryta den ekonomiska stagnationen. Tillvägagångssättet går ut på att föra samman modern tillväxtteori med den åländska ekonomins förutsättningar samt pågående globala tillväxttrender för att på så sätt identifiera genomförbara åtgärder som kan ha en verklig effekt på den åländska tillväxten. Målsättningen är att förslagen på åtgärder dessutom ska vara nya, det vill säga förslag som att avskaffa näringsrätten, minska antalet kommuner och andra förslag som redan diskuterats till lust och leda lämnas därhän.

Skriften är beställd och bekostad av Liberalerna på Åland, som även äger upphovsrätten till hela texten. Men förutom att uppdraget (att identifiera åtgärder som kan stärka den åländska tillväxten) var givet på förhand har själva innehållet i skriften utarbetats helt och hållet självständigt av författaren. Analysen av den åländska ekonomi och de förslag på åtgärder som förs fram är således författarens egna och ska varken ligga Liberalerna på Åland eller de personer som intervjuats i fatet. Varken beställaren eller intervjupersonerna har haft synpunkter på eller ens fått ta del några av utkast till skriften.

De främsta källorna är Åsubs studie om tillväxt från 2019 (som undertecknad var medförfattare till), undertecknads doktorsavhandling "The Visible Palm" samt ett antal intervjuer med nyckelpersoner i det åländska näringslivet som genomfördes sommaren 2020. Skriften inleds med en kort teoretisk genomgång där syftet är att mejsla fram breda förslag på åtgärder som skulle kunna skapa tillväxt på Åland. Slutsatserna i den teoretiska delen ställs sedan i relation till globala tillväxttrender, vad som kännetecknar den åländska ekonomin samt de åsikter som kommer fram i intervjuerna för att på så sätt få fram konkreta åtgärdsförslag. Skriften avslutas med några reflektioner kring hur de olika förslagen kan sammanfogas till en enhetlig strategi som har förmågan att skapa en både hög och grön ekonomisk tillväxt på Åland de kommande åren.

Tillväxtteori och tillväxtpolitik

Att beskriva hur tillväxten på Åland skulle kunna öka är i sig inte svårt. Den ekonomiska vetenskapen har inga problem med att både på ett korrekt och uttömmande sätt beskriva de faktorer som antingen tillsammans eller var för sig skapar eller bidrar till ekonomisk tillväxt, både på kort och lång sikt, oavsett vilken del av världen vi pratar om. Den åländska ekonomin och det åländska näringslivets struktur är dessutom så väl studerad att man med relativt stor exakthet kan säga vad som behöver ske för att tillväxten ska bli både hög och ihållande.

Det finns två grundläggande sätt att stärka den ekonomiska tillväxten: öka mängden resurser som används i ekonomin eller använda de tillgängliga resurserna på ett mer effektivt sätt. Det första kallas **extensiv tillväxt** och det andra **intensiv tillväxt**. Den extensiva tillväxten på Åland kan till exempel öka genom att den totala mängden arbetade timmar på Åland växer. Det här kan ske genom att vi jobbar längre arbetsdagar, att arbetslösheten sjunker, att människor jobbar längre innan de går i pension eller att vi har en nettoinflyttning av människor i arbetsför ålder till Åland.

Extensiv tillväxt kan även skapas genom att det tillförs mer kapital i produktionen av varor och tjänster. Det här kan ske på en rad olika sätt. De åländska hushållen kan öka sin sparkvot och sina investeringar, till exempel genom att köpa aktier i åländska företag eller starta egna företag. De åländska företagen kan öka sina investeringar genom att antingen återinvestera en större del av sin vinst eller ta in externt kapital. Ytterligare ett sätt att öka mängden investeringar är att den offentliga sektorn utökar sin produktion av varor och tjänster. Till sist kan även mer kapital tillföras den åländska ekonomin genom utländska investeringar, till exempel genom att utländska företag etablerar sig på Åland.

Den extensiva tillväxten kan även stiga genom en utökad användning av naturresurser i produktionen av varor och tjänster. Det här kan i sin tur ske genom att exempelvis den odlade arealen på Åland utökas, att en större del av Ålands vattenyta används till fiskodlingar, att avverkningen av åländsk skog sker i en snabbare takt, och så vidare.

Så för att sammanfatta kan Åland öka sin extensiva ekonomiska tillväxt på följande sätt:

- Locka människor i arbetsför ålder att flytta till Åland.
- Uppmuntra och skapa förutsättningar för längre arbetsveckor.
- Öka sysselsättningsgraden.

- Höj pensionsåldern eller skapa bättre möjligheter för pensionärer att arbeta.
- Locka utländska företag att investera på Åland.
- Uppmuntra lokalt sparande och investeringar.
- Öka den offentliga sektorns produktion av varor och tjänster.
- Uppmuntra till eller möjliggör en ökad användning av åländska naturresurser.

Problemet med extensiv tillväxt är att den sällan är hållbar i varken ekonomisk, social eller miljömässig mening. Åland kan växa ett tag genom att vi tillför mer arbete, kapital och naturresurser till vår produktion av varor och tjänster, men förr eller senare tar det stopp. En måttlig inflyttning till Åland är till exempel bra för tillväxten, men om inflyttningen är för stor blir trycket på vår arbetsmarknad, vårt serviceutbud och vår miljö svår att hantera. På samma sätt är det heller inte hållbart eller ens möjligt att förlänga arbetsdagarna och höja pensionsåldern i all oändlighet. Att sänka arbetslösheten leder till ökad tillväxt, men när det inte längre finns någon arbetslöshet är även den här möjligheten att skapa tillväxt uttömd.

Att öka den offentliga sektorns utgifter eller tillåta att naturresurser exploateras i högre grad (till exempel genom att ge fiskodlingarna carte blanche att expandera) leder till högre tillväxt på kort sikt, men på lång sikt leder det till att privata investeringar trängs ut och att vår miljö utsätts för hårdare belastning. När den här utvecklingen gått för långt leder en ökad exploatering av naturresurser och offentlig konsumtion snarare till lägre tillväxt. Till och med vår förmåga att öka vårt sparade och våra investeringar har sina naturliga begränsningar. Det antas nämligen ofta att investeringar har avtagande marginalavkastning och när denna avkastning närmar sig noll kan vi inte längre öka vår produktion av varor och tjänster genom att tillföra mer kapital.

På samma gång som extensiv tillväxt inte är hållbar på längre sikt ska den inte underskattas i utformandet av en tillväxtpolitik. Den extensiva tillväxten måste förr eller senare ta stopp, men det kan ta väldigt länge innan den gör det. Genom att tillföra mer arbete, kapital och naturresurser i produktionen av varor och tjänster kan en ekonomi uppnå hög tillväxt i flera årtionden utan att gå över eller ens komma i närheten av gränsen för vad som är hållbart. I synnerhet gällande kapital vet vi inte hur länge det tar innan marginalavkastningen närmar sig noll eller om den någonsin gör det. Den endogena tillväxtteorin antar till och med att kapital inte har någon avtagande marginalavkastning.

Så vilken typ av extensiv tillväxt skulle kunna vara en framkomlig väg för Åland? Att uppmuntra till ökad användning av naturresurser, möjliggöra längre arbetsveckor eller höja pensionsåldern är inte förenligt med en hållbar tillväxt och bör därmed hamna långt ner i

prioritetsordningen. Att locka människor att flytta till Åland och att på olika sätt försöka minska arbetslösheten är redan en viktig del av den nuvarande politiken, så här finns det knappast så mycket nytt att komma med. Att stimulera tillväxten genom ökade offentliga utgifter är ett sätt att nå resultat på kort sikt, men om det som eftersträvas är ihållande ekonomisk tillväxt är det inte ett bra alternativ eftersom det tränger ut privata investeringar.

Det utan tvekan mest lovande alternativet är att försöka öka kapitalackumulationen, det vill säga mängden kapital som investeras i den åländska ekonomin. Dels har det här inte prövats i nämnvärd utsträckning tidigare, dels har kapitalackumulation till skillnad från fler arbetade timmar och ökad exploatering av naturen en förmåga att skapa tillväxt både på kort och lång sikt, utan att slita ut vare sig människor eller miljö. Som vi ska se senare är även investeringar och kapitalackumulation ett av de absolut viktigaste verktygen för att skapa intensiv tillväxt, det vill säga en tillväxt som inte förutsätter att vi hela tiden tillför nya resurser, samt åstadkomma en omställning till ett klimatsmart samhälle.

Förutom att uppmuntra till ökad kapitalackumulation är åtgärder som på olika sätt stärker den intensiva tillväxten – en ökad produktivitet i våra företag eller i ekonomin som helhet – sannolikt den bästa kandidaten att bygga en åländsk tillväxtpolitik kring. Problemet är att det är betydligt mer komplicerat att genom politiska åtgärder skapa intensiv tillväxt än att till exempel gynna ökad kapitalackumulation. Vi kan med viss möda beskriva på vilka olika sätt produktiviteten på Åland har ökat eller skulle kunna öka i framtiden, men att i sin tur förklara vad som antingen driver eller förhindrar den här intensiva tillväxten från att äga rum är extremt svårt. I ekonomiska modeller har det till och med varit vanligt att tala om den här produktivetsökningen som en "svart låda", det vill säga något som händer utan att vi riktigt vet varför.

I sin enklaste form består intensiv tillväxt av att företag eller ekonomin som helhet producerar något lika värdefullt som tidigare men använder en mindre mängd resurser, alternativt producerar något mer värdefullt än tidigare utan att använda mer resurser. Väldigt grovt indelat går det att tala om tre olika sätt som det här kan ske på. För det första kan de åländska företagen (eller den offentliga sektorn för all del) sänka sina kostnader, utan att omsättningen minskar. För det andra kan efterfrågan på företagens produkter eller tjänster öka. För det tredje kan branscher och företag med högre produktivitet öka i storlek på bekostnad av branscher och företag med lägre produktivitet, något som brukar gå under namnet kreativ förstörelse.

Så för att sammanfatta kan intensiv tillväxt äga rum genom:

- Sänkta kostnader
- Ökad efterfrågan (i synnerhet på exportmarknader)
- Kreativ förstörelse

Det finns ett i det närmaste oändligt antal mer eller mindre komplicerade processer och skeenden som gör att företag kan sänka sina kostnader, att efterfrågan ökar eller att det uppstår en kreativ förstörelse. Men eftersom syftet här är att identifiera hur en framgångsrik åländsk tillväxtpolitik skulle kunna se ut är det naturligt att fokusera på sådana processer som vi har skäl att misstänka att idag inte fungerar optimalt på Åland och som en åländsk tillväxtpolitik har en rimlig chans att råda bot på. Det här arbetet utgår från doktorsavhandlingen "The Visible Palm", som innehåller en enkel modell för hur tillväxtpolitik på olika sätt kan stärka ekonomins förmåga att skapa intensiv tillväxt.⁴

För att kunna designa en tillväxtpolitik som verkligen har en chans att leda till ökad intensiv tillväxt är det viktigt att förstå hur den här typen av tillväxt skapas, eller snarare vad som kan hindra den från att skapas. Tillväxtpolitikens uppgift blir sedan att försöka eliminera eller åtminstone på olika sätt kompensera för dessa hinder och på så sätt stödja de processer, beslut och handlingar som leder till produktivetsökningar.

Ett bra sätt att beskriva intensiv tillväxt är att tänka sig de bakomliggande processerna som leder till högre produktivitet som en slags upptäcktsresa kantad av osäkerhet och olika ekonomiska risker. Det finns i dag sannolikt ett oändligt antal olika sätt för åländska företag att sänka sina kostnader och öka efterfrågan på sina produkter och tjänster. Det finns även med stor sannolikhet väldigt många produkter och tjänster med ett högt förädlingsvärde som vi skulle kunna producera på Åland och som skulle kunna ersätta det vi producerar idag. I takt med den tekniska utvecklingen som sker i vår omvärld, nya trender gällande konsumentbeteende, demografiska förändringar, förändringar i klimat och så vidare, skapas det dessutom hela tiden nya möjligheter att sänka kostnader, öka efterfrågan på våra exportmarknader samt producera nya produkter och tjänster med högre produktivitet.

Problemet är våra företag inte på förhand känner till vilka nya processer eller vilken ny teknik som skulle kunna leda till sänkta kostnader. De känner heller inte till vilka nya produkter och tjänster som skulle kunna produceras på Åland och ersätta det som produceras idag. Det här är nämligen något som måste upptäckas och det är därför entreprenörer och innovativa företag är så centrala i skapandet av intensiv tillväxt. Genom att satsa tid och resurser – det

---

⁴ Fredrik Gustafsson (2007). "The Visible Palm".

vill säga ta en ekonomisk risk – kan entreprenörer och innovativa företag upptäcka de här nya nya sätten att sänka kostnader, öka efterfrågan på exportmarknader och producera helt nya produkter och tjänster.

Det som utmärker den här processen är att utfallet aldrig är känt på förhand. Entreprenören eller företaget i fråga kan aldrig veta om ansträngningarna att sänka kostnader, hitta nya lönsamma varor och tjänster att producera eller ge sig in på nya exportmarknader verkligen leder till en värdefull upptäckt eller om allt är slöseri med tid och pengar. Så det entreprenörer och den här typen av företag gör är inte i första hand att "innovera", utan att ta ekonomiska och sociala risker i hopp om att kunna innovera. Om deras risktagande inte leder till en värdefull upptäckt riskerar de både att förlora mycket pengar och bli förlöjligade för att satsningen visade sig bli ett fiasko som inte ledde till något.

Det är inte bara för entreprenören eller företaget i fråga som utfallet är okänt, utan den här typen av risktagande kan även få oanade följder för hela ekonomin. På ren svenska har entreprenörer och innovativa företag en tendens att skapa stor oreda i ekonomin, i synnerhet när de gör väldigt stora upptäckter. För när en entreprenör upptäcker en ny lönsam produkt, tjänst, produktionsprocess eller exportmarknad, upptäcker han på samma gång att dagens relativpriser och resursallokering i ekonomin är felaktiga. Genom sin upptäckt blottlägger han att vi använder fel produktionsmetoder, att vi värderar olika resurser fel, att vi kan ha satsat på att producera fel produkter och fel tjänster och att vi säljer det vi producerar på fel marknader. "Disruptive" är ett engelskt ord som brukar användas för att beskriva företag, tekniska upptäckter eller affärsmodeller som har förmågan att sätta igång en kreativ förstörelse där nuvarande produkter, tjänster, företag med mera slås ut.

Ett exempel kan tydliggöra de "disruptiva" effekter som de upptäcker företag och entreprenörer gör genom sitt risktagande. Säg till exempel att en entreprenör har en hypotes om att det är betydligt mer lönsamt att odla vindruvor än äpplen på Åland. Han kan inte veta med säkerhet att det är så, men är villig att ta risken att det förhåller sig på det här viset. Om han startar en vinodling som efter ett tag de facto visar sig vara extremt lönsam sätter han igång en väldigt positiv men på samma gång väldigt smärtsam process inom det åländska jordbruket. Upptäckten att det är mer lönsamt att odla vindruvor än äpplen på Åland innebär att vinodling förr eller senare ersätter all äppelodling på Åland – antingen genom att äppelodlarna själva byter spår eller att de efterhand blir uppköpta av vinodlare som år efter år gör högre vinst än dem. Det här är positivt för ekonomin som helhet, men inte för dem som investerat i äppelodling.

Oredan i det här exemplet stannar heller inte vid att alla äppelträd förr eller senare måste sågas ner och ersättas av vinstockar. Framväxten av en ny bransch (i det här fallet vinodling) förändrar också förutsättningarna för många andra branscher och skapar möjligheter för nya, kompletterande branscher att växa fram. Man brukar i det här sammanhanget tala om utvecklingsblock, där investeringar i och framväxten av olika branscher förstärker varandras produktivitetstillväxt. Det utvecklingsblock som byggts upp kring den åländska äppelodlingen förtvinar och ersätts av ett annat block som byggs upp kring vinodlingen. Sjöfarten kan till exempel sägas ha gett upphov till ett sådant utvecklingsblock på Åland, där rederiernas tillväxt även gav upphov till tillväxt inom en rad kringnäringar, till exempel banker, försäkringsbolag och fartygsunderhåll.

Samtidigt som den här kreativa förstörelsen leder till att produktiviteten för ekonomin som helhet ökar är det viktigt att komma ihåg att det i princip alltid finns både vinnare och förlorare i den här typen av ekonomisk utveckling, oavsett om vi pratar om anställda som ersätts av ny teknik, tidigare resurser som tappar i värde eftersom vi upptäcker nya eller gamla företag och branscher som slås ut av uppstickare. Det finns därför alltid ett intresse hos dem som i dag innehar välbetalda jobb, sitter inne med värdefulla kunskaper och resurser eller äger framgångsrika företag att åtminstone delvis försöka motverka att det sker en kreativ förstörelse, det vill säga sabotera den process som i grund och botten skapar ekonomisk tillväxt.

Att försöka förklara hur det kommer sig att vissa personer, företag eller regioner har en förmåga att i rask takt producera stora mängder innovationer som sänker kostnader, ökar efterfrågan och leder till nya produkter, tjänster och företag har gäckat historiker, ekonomer och företagsledare i årtionden. Oftast landar förklaringarna i att det rör sig om ren tur eller yttre omständigheter som inte går att påverka genom tillväxtpolitik. Till exempel att en entreprenör, ett företag, en region utsatts för ett yttre hot som i någon mån tvingat fram en aldrig tidigare skådad kreativitet och vilja att ta stora risker. Eller att det uppstår en innovationskultur på en viss plats eller inom ett visst företag. Eller att det bara råkar födas ett antal genier som råkar stöta på varandra och med gemensamma krafter lyckas ställa allt vi trodde att vi visste på ända.

Sannolikt lär vi aldrig riktigt förstå vad som gömmer sig i den svarta lådan som skapar ekonomisk tillväxt. Men om vi utgår ifrån att ihållande ekonomisk tillväxt – det vill säga en tillväxt som bygger på en produktivitetssökning, inte att vi petar in mer resurser i vår produktion – skapas av entreprenörer och företag som genom sitt risktagande gör den här typen av upptäckter, kan vi åtminstone identifiera några faktorer som hämmar den här

processen. Och genom att hålla oss till de hämmande faktorer som faktiskt går att påverka (vi kan trots allt inte påverka hur många genier som föds på Åland) kan vi närma oss en rad åtgärder som på allvar kan skapa ekonomisk tillväxt. Nedan följer ett urval av sådana fall som bedöms vara intressanta ur åländsk synvinkel.

Det kan vara både tidskrävande och kostsamt att upptäcka att det de facto är lönsamt att producera en helt ny produkt eller tjänst på Åland. Om vi tar exemplet ovan kan det krävas år av misslyckade försök innan vår entreprenör hittar hemligheten bakom att tjäna stora pengar på att odla vindruvor på Åland. Problemet uppstår om han inte kan hålla sitt tillvägagångssätt hemligt eller på något sätt hindra andra från att kopiera det. I en sådan situation lönar det sig alltid låta någon annan ta risken för att sedan hoppa på tåget i efterhand om försöken att producera något helt nytt mot förmodan visar sig bli lyckade.

- På grund av att det finns stora fördelar med att låta andra ägna tid och pengar åt att undersöka nya produktionsmetoder, produkter, tjänster och exportmarknader satsas det för lite resurser på den här typen av aktiviteter.

En annan sak som ofta leder till att det görs få försök att etablera nya branscher eller införa nya produktionsprocesser är att brist på information gör att själva processen blir både dyrare, svårare och mer tidskrävande än vad som borde vara fallet. De anställda på ett företag kan till exempel motsätta sig en förändring i arbetssättet eftersom de är rädda för att deras arbete ska bli enformigt, tråkigt, farligt eller sämre i något annat avseende. De vill inte riskera att deras arbetssituation försämras. Banker och andra investerare kan även ställa högre krav på riskpremier och säkerheter om ett företag vill göra något som avviker radikalt från vad som visat sig fungera tidigare. Svårigheten att få lån och tillgång till riskkapital kan därmed hämma innovationsprocessen. Det kan dessutom vara svårare och mer tidskrävande att få de nödvändiga tillstånden från myndigheterna för en helt ny verksamhet jämfört med någon som gjorts otaliga gånger tidigare.

Därmed är det återigen smartast att låta någon gå före och visa för alla att arbetsvillkoren inte blev sämre och att satsningen inte var så riskabel som bankerna, riskkapitalisterna, myndigheterna och alla andra trodde.

- En motstånd bland personal, banker, riskkapitalister och myndigheter till risk gör det dyrare för entreprenörer och innovativa företag att ägna sig åt tillväxtskapande aktiviteter, vilket gör att de avstår från sådana satsningar trots att de är samhällsekonomiskt lönsamma.

Det kan också finnas en skepsis hos konsumenter mot nya produkter och tjänster, alternativt produkter och tjänster som aldrig producerats på Åland tidigare, som kan ta både länge och vara dyrt för en entreprenör att överbrygga. Det kan till exempel ta åratal för vår åländske vinodlare att bygga upp ett starkt rykte för åländska vindruvor på exportmarknaden.

Entreprenören tar därmed en dubbel risk. Dels är risken att han inte lyckas, dels är risken att han lyckats men att de resurser han lägger ner på marknadsföring skapar ett gott rykte för åländska vindruvor i stort, inte enbart hans vindruvor. När andra odlare hoppar på tåget kan de utnyttja det arbete entreprenören lagt ner och sälja sina vindruvor till ett lägre pris eftersom de inte har haft lika höga marknadsföringskostnader. Återigen blir konsekvensen att det utvecklas för få nya exportprodukter eftersom det ofta kan vara bättre att vänta på att någon annan tar den största risken.

- Att lansera en produkt eller tjänst på en ny marknad har positiva externa effekter, vilket gör att företag satsar för lite på att lansera åländska produkter och tjänster på nya marknader.

Att upptäcka nya produkter och tjänster, nya produktionsprocesser och nya exportmarknader är ofta en ganska vardaglig, affärsinriktad process. Vid sidan av det här nydanande men ändå förhållandevis normala företagandet, skapas även nya produkter, tjänster och produktionsprocesser antingen direkt eller indirekt som en följd av mer regelrätt forskning och utveckling. Även forskning och utveckling antas för det mesta ha stora positiva externa effekter, vilket gör att det återigen är bättre att låta "någon annan" betala för forskningen och i stället åka snålskjuts på den nya kunskap som skapas. Det är tack vare de stora positiva externa effekterna som olika former av stöd till forskning och utveckling som regel alltid är en viktig del i all tillväxtpolitik – utan stöden skulle det helt enkelt inte forskas och utvecklas tillräckligt mycket och de positiva effekterna forskning har för tillväxten skulle utebli.

- På grund av de starka positiva externa effekterna satsas det för lite på forskning och utveckling.

En annan sak som kan hindra en ekonomi från att åstadkomma en kreativ förstörelse där arbete, kapital och naturresurser flyttas från en gammal till en ny, mer produktiv bransch är koordinationsproblem. Sådana uppstår när ett stort antal olika investeringar är beroende av varandra för att vara lönsamma, det vill säga de utgör ett så kallat utvecklingsblock. Om det krävs stora investeringar av många olika företag inom en kort tidsram för att utvecklingsblocket ska realiseras talar mycket för att ekonomin blir kvar i den gamla

jämvikten, i stället för att göra den här stora förflyttningen till en ny och mer produktiv jämvikt. I det här fallet räcker det kanske inte ens med att en, två eller tre företag tar det första steget för att resten ska följa efter, utan det behövs en större, koordinerad insats.

- Brist på koordination i ekonomin kan göra att utvecklingsblock med stor potential aldrig realiserar.

På basen av den här korta, teoretiska genomgången går det att formulera åtminstone tre hypoteser som skulle kunna förklara varför den åländska tillväxten har varit så låg.

- Det investeras för lite rent allmänt.
- Det tas för lite risker vad gäller att hitta nya branscher, produkter, tjänster och exportmarknader.
- Det forskas för lite.

Om de här hypoteserna stämmer bör en åländsk tillväxtpolitik som riktar in sig på att öka mängden **investeringar**, **innovation** och **forskning** ha goda förutsättningar skapa ekonomisk tillväxt både på kort och lång sikt. Enkelt uttryckt skulle en sådan politik gå ut på att öka mängden investerat kapital i den åländska ekonomin i allmänhet samt på olika sätt styra en större del av kapitalet mot investeringar i nya branscher, nya produktionsmetoder, nya marknader eller forskning där det finns en tydlig tillväxtpotential, baserat på de globala tillväxttrender vi i dag kan se. Då blir frågan vad som talar för och emot de här tre hypoteserna, vilka typer av åtgärder som verkligen kan tänkas leda till ökad mängd investeringar, risktagande och forskning samt vilka globala tillväxttrender som en åländsk tillväxtpolitik kan och bör anpassas efter.

Investeringar

En viktig hypotes i den här skriften är att en ökning av privata investeringar är ett av de bästa och enklaste sätten att få fart på den åländska tillväxten, både på kort och lång sikt. Förutom att ackumulering av kapital i sig kan driva tillväxten är investeringar ett av de mest effektiva sätten att överföra ny kunskap och teknik till åländska företag. Investeringar leder till att arbetsproduktiviteten på Åland stiger både tack vare större mängd fysiskt kapital och mer kunskap per arbetare, vilket i sin tur både leder till ökade företagsvinster och högre nettoinkomster för de åländska hushållen. Det är även genom investeringar som den åländska ekonomin kan skapa nya utvecklingsblock, åstadkomma kreativ förstörelse och få till den typ av innovationer som driver tillväxten.

Ett motargument mot den här hypotesen är att ökade investeringar sällan leder till högre tillväxt på kort sikt eftersom de inkomster som finansierar investeringarna annars skulle ha använts till privat eller offentlig konsumtion, som också bidrar till BNP. Det här är delvis korrekt, men faktum är att de privata investeringarna på Åland kan öka på en rad olika sätt utan att den privata eller offentliga konsumtionen minskar i motsvarande grad. Till exempel kan de privata investeringarna öka genom att Åland får ett inflöde av utländska investeringar, vilket givetvis inte påverkar den åländska konsumtionen, eller att de åländska hushållen skapar ett större utrymme att spara och investera genom att minska sin import eller konsumtion utomlands.

Ett annat motargument mot hypotesen att en för liten mängd investeringar kan förklara bristen på åländsk tillväxt är att både nivån på och tillväxten av privata investeringar på Åland redan är relativt god. Det här skulle i sin tur tala emot att en åländsk tillväxtpolitik som uppmuntrar till investering kan ha någon större framgång. Enligt siffror från Statistikcentralen har privata investeringar per capita varit högre på Åland än i Finland sedan 2008, med undantag för några enstaka år. Trenden är dessutom positiv. Mellan år 2000 och 2007 låg privata investeringar per capita på Åland på en betydligt lägre nivå än i övriga landet, men sedan finanskrisen har i synnerhet investeringar i nytt fartygstonnage drivit upp den åländska investeringstakten över riksgenomsnittet.⁵

Att Åland investerat mycket under precis den period som tillväxten har stannat av tycks tala mot tesen att ökade investeringar driver tillväxten. Men faktum är att den åländska produktiviteten har utvecklats mer positivt i takt med att investeringstakten ökat. Enligt siffror

---

⁵ Se Jouko Kinnunen, "Ålands framtida tillväxt – möjligheter och utmaningar i ljuset av megatrender."

från Åsub har Åland haft en lägre produktivitetstillväxt än Finland mellan år 2000 och 2018. Däremot ser den första och den andra halvan av den här tidsperioden helt olika ut. Mellan 2000 och 2008 tappade den åländska ekonomin i produktivitet, samtidigt som Finland ökade sin. Efter 2008 har Åland däremot upplevt en betydligt större produktivitetsökning än Finland, vilket kan tyda på att investeringarna har börjat bära frukt.

Något som också talar för att ökade investeringar i allmänhet och immateriella investeringar i synnerhet kan driva tillväxten på Åland är att det finns en outnyttjad potential att öka mängden investeringar. Jämfört med Finland är investeringar per capita höga på Åland, men sett till förutsättningarna borde skillnaden vara ännu större till Ålands fördel. För det första är det slående hur stor del av de åländska företagens vinster som delas ut till aktieägarna i stället för att återinvesteras i verksamheten.⁶ För det andra använder sig åländska företag i relativt liten utsträckning av ökad skuldsättning för att växa, utan utmärker sig istället genom hög soliditet.⁷ Bara genom en förändrad utdelningspolicy och ökad skuldsättning bland åländska företag skulle mängden investeringar kunna öka kraftigt.

En mycket liten del av det åländska investerbara kapitalet som finns tillgängligt investeras dessutom på Åland. Till exempel förvaltar Landskapet Ålands Pensionsfond nästan 500 miljoner euro, men förutom två fastigheter i Mariehamn har fonden inga som helst åländska investeringar i sin balansräkning. Ålands Ömsesidiga Försäkringsbolag är en av de största enskilda investerarna i åländskt näringsliv, men trots det stod investeringarna i utländska värdepapper för cirka 90 procent av totalen vid det senaste årsskiftet. De åländska investeringarna utgör en något större andel av Alandias totala placeringar, där cirka en fjärdedel av det investerade kapitalet finns i åländska företag. Hur de åländska hushållens placeringar ser ut är inte känt, men det är inte orimligt att anta att finländska och utländska värdepapper dominerar kraftigt.

Vilka typer av politiska åtgärder skulle då kunna leda till ökade investeringar på hemmaplan? För att få maximal effekt på tillväxten både på kort och lång sikt är det viktigt att åtgärderna leder till ökade investeringar utan att det sker en motsvarande minskning av privat eller offentlig konsumtion på hemmamarknaden. Att till exempel genom ägardirektiv minska utdelningen i offentligt ägda bolag bidrar inte till ökad tillväxt på kort sikt eftersom det leder till minskad offentlig konsumtion. Det är knappast heller möjligt för landskapet att påverka

---

⁶ Se de åländska företagens bokslut.

⁷ Åsub (2020); "Bokslutsstatistik för företag 2017–2018".

hur stor del av vinsten helt privata företag väljer att dela ut till sina ägare – åtminstone så länge Åland saknar egen skattebehörighet.

I stället bör åtgärderna rikta in sig på följande tre saker:

- Öka mängden utländska direktinvesteringar på Åland.
- Öka hushållens, företagens och landskapets investeringar på hemmaplan.
- Förmå åländska företag som är verksamma i branscher som kännetecknas av hög produktivitet, god tillväxtpotential och en snabb innovationstakt att investera i den egna verksamheten.

En sådan inriktning leder både till ökad tillväxt på kort sikt genom att mängden investeringar ökar, utan att det sker en motsvarande minskning av konsumtionen, samt att den kreativa förstörelse där produktiva branscher växer på bekostnad av mindre produktiva snabbas på.

Utländska direktinvesteringar

En ökad mängd utländska direktinvesteringar är det enklaste sättet att få ett inflöde av kapital, kunskap och teknik som höjer den åländska tillväxten. Förutom att mängden investerat kapital ökar utan att det sker någon som helst minskning av privat eller offentlig konsumtion, hävdar åtminstone vissa inom det åländska näringslivet att utländska ägare har en högre riskvilja och prioriterar tillväxt högre än åländska ägare, som tenderar att prioritera dividender.⁸ Eftersom företag i vår omvärld satsar relativt mer på forskning och utveckling kan en större närvaro av utländskt ägda företag på Åland även vara ett sätt att öka mängden immateriella investeringar lokalt.

I vår omvärld är myndigheterna i samarbete med det privata näringslivet väldigt aktiva i sina försök att locka till sig externa investeringar. Till exempel har både Business Finland och Business Sweden ett tydligt uppdrag att locka utländska investeringar till landet, där en stor del av verksamheten och de tjänster som erbjuds är riktade mot internationella kunder där syftet alldeles uppenbart är att sälja in det egna landet som ett bra ställe att investera eller starta företag i. Faktum är att i princip alla länder världen över samt otaliga regioner och städer etablerat fristående byråer, stiftelser eller liknande som har ett mandat att locka utländska investerare.⁹

---

⁸ Intervju med Robert Karlsson, vd för Goodtech, den 16 juni 2020 för Ålands Radio. Publicerad på <https://alandsradio.ax/nyheter/lattare-vaxa-utan-alandska-agare>

⁹ Inter-American Development Bank, "Innovations in Foreign Direct Investment Attraction".

På Åland har utländska direktinvesteringar i princip aldrig varit ett prioriterat politiskt mål. Ingen har ett tydligt uppdrag att locka utländska investeringar till Åland eller ens mäta hur mängden utländska investeringar ökar eller minskar från år till år. Snarare verkar syftet med den gällande lagstiftningen, i synnerhet näringsrätten, vara att hålla nere mängden utländska investeringar. När utländska ägare köper upp hela eller delar av åländska företag handlar heller inte den efterföljande debatten om den ökade tillväxtpotentialen eller inflödet av kapital och ny teknik, utan fokus ligger för det mesta på de negativa konsekvenser ett utländskt ägande kan föra med sig.

Eftersom så många länder, regioner, städer och byar i så många år har jobbat med att försöka locka till sig utländska investeringar är det synnerligen välstuderat vilka metoder som fungerar och vilka som inte gör det. Åland behöver därmed inte uppfinna hjulet på nytt, utan kan plocka best practice från övriga världen. Det här handlar dels om att jobba med fundamentala faktorer i ekonomin som har en förmåga att locka till sig utländska investeringar – som en relativt stor andel högutbildade, låga skatter, skraddarsydd stöd och en hög forskningsintensitet – dels etablera en organisation med ett tydligt uppdrag att locka en viss typ av utländska investeringar till Åland. I synnerhet det senare alternativet skulle kunna vara ett mycket bra alternativ – oavsett om uppdraget ges till en ny eller existerande organisation.

Här kan olika regioner, städer och byar i Kanada fungera som exempel för hur Åland kan agera. Tack vare att Kanada har satsat hårt på att stödja det regionala och lokala arbetet med att locka utländska investeringar till landet har byar med så få som några hundra invånare tack vare statliga medel kunnat bygga upp moderna hemsidor och en fungerande organisation för att profilera sig som en intressant plats att investera på, generera och konvertera leads, göra det enkelt för utländska investerare att etablera sig samt vårda och bygga vidare på de investeringar som genomförs så att banden med det lokala näringslivet blir så starka som möjligt.¹⁰ Merinova är ett annat, mer närliggande exempel på hur en region kan maximera nyttan av de investeringar som görs genom ett utpräglat clustertänk.¹¹

Med tanke på Finlands och Ålands närings- och samhällsstruktur bör det finnas alla förutsättningar att bygga ett starkt case för att investera på Åland. Förutom att Åland kan lyfta fram Finlands exceptionellt goda placering i internationella rankningar gällande skolor,

---

¹⁰ Till exempel håller lilla byn Canal Flats (668 invånare) hemsida riktad till utländska investerare högre klass än många stora länders diton, se <https://www.canalflats.ca/invest/>

¹¹ Se <https://www.merinova.fi/en/>

företagsklimat, trygghet, tillit, befolkningens utbildningsnivå, kunskaperna i engelska och så vidare kan Åland i sin marknadsföring utåt bland annat lyfta fram den redan stora förekomsten av exportinriktade företag inom allt från livsmedel till shipping, försäkringsbolag, banker, grön energi och en högteknologisk tillverkningsindustri samt de låga boendekostnaderna.

Arbetet med att locka investeringar till Åland skiljer sig egentligen inte speciellt mycket från arbetet med att locka besökare, där enkla saker som en effektiv hemsida som är bra på att generera leads och fördelaktiga tidningsartiklar har visat sig ha en stark påverkan både på rese- och investeringsbeslut. Åland har länge jobbat på ett professionellt och målmedvetet sätt med att locka hit turister och det finns ingen anledning till att ambitionsnivån med att locka investerare till Åland ska vara lägre. Faktum är att en advertorial med budskapet att Åland är ett bra ställe att investera på sannolikt har större positiva effekter för det lokala näringslivet och tillväxten än en advertorial om Åland som ett bra resmål, även om det ena förstås inte utesluter det andra. Att finansiera ett "Business Åland" är minst lika självklart som att finansiera ett Visit Åland.

Kurt-Erik Lindqvist – vd för London Internet Exchange, grundare av Ålcom och en av personerna som intervjuats för den här skriften – håller med om att det finns stora, outnyttjade möjligheter att sälja in Åland utomlands som en attraktiv plats att investera på. Han pekar också på hur vanligt förekommande det här är i omvärlden, där olika regioner kan ha flera heltidsanställda människor vars enda uppgift är att locka till sig utländska investeringar inom en viss bransch, till exempel datacenter. Han lyfter däremot fram att lösningen inte behöver vara att skapa en byrå bestående av ett par tjänstemän som reser runt och säljer in Åland som investeringsobjekt:

I Skottland har man skapat en stiftelse som fått till uppgift att främja utvecklingen i ett antal utvalda sektorer. För varje sektor har man tillsatt ett råd och knutit till sig framgångsrika affärsmän som leder arbetet för varje sektor och därmed kan utnyttja sitt nätverk och sina kontakter. Det finns många åländska affärsmän och bortaåläningar med stora nätverk över hela världen, och det här borde man kunna utnyttja.

På den öppna frågan vad Åland borde göra för att få igång sin ekonomiska tillväxt svarar Anders Wiklund, koncernchef för Optinova, att det absolut viktigaste är att vi bestämmer oss för vilka branscher som ska driva den framtida tillväxten och sedan lockar till oss företag inom just de här branscherna. Medan Åland länge enbart satsat på att försöka locka till sig

turister säger han att det i vår omvärld är vanligt att det läggs ner mycket kraft på att i stället locka till sig företag, där han bland annat nämner Litauen som ett exempel:

Vi måste bestämma oss vad vi vill blir bäst på och sedan locka hit den typen av bolag. På Åland har vi under många år jobbat med att locka hit vissa typer av turister, men vi har egentligen aldrig försökt attrahera företag på samma sätt.

KONKRET FÖRSLAG 1

Ta fram en strategi för att locka utländska direktinvesteringar till Åland. En sådan strategi bör identifiera ett mindre antal prioriterade branscher eller nischer som redan har en närvaro på Åland och som uppvisar hög produktivitet och tillväxtpotential. Strategin bör utmynnas i en permanent organisation – ett "Business Åland" – som har till uppgift att skapa förutsättningar för samt locka utländska investeringar till Åland.

Hushållens, företagen och landskapets investeringar

Nyckeln till att få de åländska hushållens investeringar att bidra till ökad tillväxt är att på olika sätt minska hushållens import och investeringar i utländska värdepapper till förmån för investeringar i åländska företag eller direktinvesteringar i eget företagande. Det vill säga, en tillväxtpolitik som förmår de åländska hushållen att både handla och investera hemma. Det mest effektiva sättet att åstadkomma det här på är sannolikt att öka möjligheterna till samt göra det mer attraktivt för de åländska hushållen att faktiskt investera hemma.

Problemet i dag är knappast att de åländska hushållen inte vill investera hemma, utan att det i dagsläget är för krångligt och dyrt samt att det saknas tillräckligt många attraktiva investeringsmöjligheter. Det finns till exempel ingen digital plattform för att handla i eller ens få dagsaktuella kurser eller orderdjup för åländska onoterade aktier. De enda tillfällena då det har gått att investera i åländska företag digitalt är när enskilda företag antingen köpt en sådan tjänst vid en nyemission eller använt finländska crowdfunding-tjänster. Att verka för att en sådan plattform skapas skulle sannolikt öka hushållens intresse för att investera åländskt, vilket både gynnar kapitalackumuleringen och risktagande.

KONKRET FÖRSLAG 2

Verka för skapandet av en digital handelsplats för aktier i onoterade åländska företag.

Som nämndes ovan är tillgången till riskkapital ofta ett problem för entreprenörer, vilket sänker innovationstakten i ekonomin. Det bästa vore därför om inte hushållens sparande

styrdes till åländska investeringar i allmänhet, utan till åländska startup-bolag i synnerhet. Det vill säga att ålänningarna går ihop och delar på risken i den innovationsprocess som skapar framtidens åländska tillväxt, på ett liknande sätt som skedde under den berömda bondeselegationen där bönder gick samman i partrederier.

Kurt-Erik Lindqvist nämner brittiska Enterprise Investment Scheme där affärsänglar – det vill säga privatpersoner som investerar i små nystartade företag – ges olika skattemässiga fördelar som minskar risken med sådana investeringar och därmed leder till ökat risktagande.¹²

Eftersom jag var med och startade Ålcom kan jag med stöd av egen erfarenhet säga att tillgång till riskvillig kapital **är** ett problem för entreprenörer och startupföretag. Att gå till banken är inte alls samma sak eftersom du ju måste betala tillbaka lånen, utan det är just riskkapital du vill ha tillgång till. I England har man ett system där du kan dra av 30 procent av din investering i ett startup-bolag – så om du investerar 10.000 pund av dina skattade pengar riskerar du bara att förlora 7.000 om investeringen misslyckas. Det brittiska systemet har blivit enormt framgångsrikt där det vuxit fram olika “angel academies” och investmentklubbar. Det här gör att startup-bolagen har tillgång till verkligt riskkapital och inte är hänvisade till bankerna. Men den här typen av riskkapital och affärsänglar saknas på Åland.

KONKRET FÖRSLAG 3

Skapa ekonomiska incitament för eller på andra sätt uppmuntra privatpersoner att investera i åländska startup-bolag, det vill säga bli så kallade “affärsänglar”.

Det offentliga Åland har även stor möjligheter att öka mängden attraktiva åländska investeringsobjekt genom att konsolidera, bolagisera och delvis privatisera olika verksamheter som i dag är i landskapets eller kommunernas ägo. Det här kan både öka hushållens intresse för att spara och investera åländskt samt öka mängden utländska investeringar i åländska företag. Som exempel kan nämnas en bolagisering och delvis utförsäljning av Paf, en delvis utförsäljning av Åland Post eller en konsolidering och utförsäljning av Ålands två kommersiella hamnar eller bolagen inom energisektorn. Förutom

¹² <https://www.gov.uk/guidance/venture-capital-schemes-apply-for-the-enterprise-investment-scheme>

ett tillskott av kapital kan den åländska ekonomin även dra nytta av att de här bolagen får mer riskvilliga ägare.

KONKRET FÖRSLAG 4

Konsolidera, bolagisera och sälj delvis ut offentliga bolag och andra verksamheter till de åländska hushållen.

Det offentliga Åland har också betydande intressen i företag som drivs i form av andelslag eller ömsesidiga bolag. Att verka för att de omvandlas till aktiebolag kan både leda till att de får ökade möjligheter att växa samt öka möjligheterna för åländska (och för all del även utländska) hushåll att investera åländskt.

KONKRET FÖRSLAG 5

Genom att utnyttja sitt ägande i ömsesidiga bolag och andelslag bör landskapsregeringen verka för att dessa omvandlas till aktiebolag, där de åländska hushållen får möjlighet att bli delägare.

Genom sitt ägarintresse i bland annat de åländska försäkringsbolagen samt genom sin egen pensionsfond kan även landskapsregeringen verka för att en större andel av det investerbara kapital som finns tillgänglig kommer den åländska ekonomin till godo, snarare än att pengarna läggs i utländska fonder och andra utländska värdepapper. I synnerhet om en lite större del av det här kapitalet kan styras till prioriterade åländska tillväxtbranscher och startup-företag kan effekten på tillväxten bli stor.

KONKRET FÖRSLAG 6

Genom sitt ägande i olika bolag samt genom landskapets pensionsfond bör landskapet verka för att en större andel av det investerbara kapitalet satsas i åländska bolag, i synnerhet inom de prioriterade branscherna och i startup-företag.

Att på de här sätten förmå åländska hushåll att investera en större del av sina inkomster lokalt, att delvis privatisera viktiga företag och samhällsfunktioner samt att påverka pensionsfonder och försäkringsbolag att åtminstone delvis byta ut trygga placeringar i utländska värdepapper mot betydligt mer osäkra åländska innehav kan verka oerhört riskabelt. Men en av huvudpoängerna i den här skriften är att ett ökat ekonomiskt risktagande på alla samhällsnivåer har en förmåga att skapa tillväxt. Genom att själv ta

större risker samt på olika sätt uppmuntra hushållen att göra det kan landskapet bidra till att skapa en kultur där risktagande blir mer normalt.

Investeringar i högproduktiva- och tillväxtbranscher

Som Åsubs tillväxtstudie från 2019 visade går det att identifiera ett antal branscher i den åländska ekonomin som redan i dag har en betydligt högre produktivitet än genomsnittet eller vars tillväxt sannolikt gynnas av någon av de starka, globala tillväxttrender som just nu går att observera. De breda branscher som i dag uppvisar den högsta produktiviteten på Åland är företagstjänster, vatten och el, industri (inklusive livsmedelsindustrin) samt transport (det vill säga i första hand sjöfarten). I jämförelse ligger både primärnäringarna, hotell och restaurang, service, bygg och handel under genomsnittet för förädlingsvärde per arbetad timme.

Som nämndes ovan finns det både vinnare och förlorare i den kreativa förstörelse som skapar ekonomisk tillväxt. Det är i sig inget negativt om sysselsättningen eller mängden investerat kapital i hotell och restaurang-, bygg- eller servicebranschen ökar, så länge det inte sker på bekostnad av satsningar inom de mer högproduktiva näringarna. Men faktum är att det absolut bästa för den åländska tillväxten vore om vi såg en tillbakagång gällande både sysselsatt arbetskraft och kapital i de lågproduktiva branscherna och att de resurser som frigörs slussas in i någon av de högproduktiva branscherna. Det vill säga, att den åländska ekonomin i högre grad specialiserar sig på det som ger bäst avkastning.

Genom sin tillväxtpolitik bör därmed landskapet på olika locka både utländskt kapital samt lokala företag och hushåll att investera i just it, spel, bank, försäkring, vatten och el, tillverkningsindustri samt sjöfart och på olika sätt förbättra förutsättningarna för de här branscherna. Omvänt bör inte landskapet lägga resurser på att åstadkomma en volymmässig tillväxt i de branscher som har låg produktivitet, det vill säga besöksnäringen, byggbranschen och handeln. Politiskt är en sådan "särbehandling" av de redan mest framgångsrika branscherna känslig, men för att skapa tillväxt är den nödvändig.

KONKRET FÖRSLAG 7

Inrikta tillväxtåtgärderna (inklusive försöken att locka utländska investeringar till Åland) på de branscher som i dag uppvisar den högsta produktiviteten, det vill säga spel, it, bank, försäkring, vatten och el, tillverkningsindustri samt sjöfart.

Förutom att genom olika åtgärder styra kapitalackumuleringen till de branscher med högst produktivitet i dag, bör en tillväxtpolitik även försöka styra investeringarna till de branscher med den bästa framtida produktivitetens utvecklingen. Problemet är att vi inte med säkerhet kan veta vilka företag och branscher som har högst tillväxtpotential. Det enda vi kan göra är att studera nuvarande trender och analysera viktiga politiska beslut som väntas ha en stor påverkan på tillväxten, men vi kan aldrig vara säkra på att trenderna fortsätter i den riktning vi tror eller att de politiska beslut som fattas faktiskt genomförs och verkligen får de konsekvenser vi tror.

Åsubs tillväxtstudie från 2019 identifierade fyra pågående så kallade megatrender som kan ge en fingervisning om vilka branscher som kan ha en god utveckling framför sig och som det därmed kan löna sig att styra resurser till. Efter att studien gjordes uppstod en global pandemi, där spridningen av coronaviruset och de åtgärder som vidtas för att förhindra en sådan spridning både kan påverka konsumenternas beteenden (det vill säga vilka produkter och tjänster som efterfrågas) samt leda till politiska åtgärder som i hög utsträckning kan påverka olika branschens lönsamhet.

Både den snabba teknikutveckling som pågår, de förändrade konsumtionsmönster som tros uppstå i kölvattnet av covid-19 samt kommande politiska åtgärder för att bekämpa klimatförändringen och mildra effekterna av covid-19 talar för att gapet mellan de mest produktiva och de minst produktiva branscherna på Åland kan växa ytterligare i framtiden. Som konstaterades i Åsubs tillväxtstudie från 2019 sker de största investeringarna i ny teknik (i synnerhet AI) just nu i teknik- och telekombolag, försäkringsbolag och banker, tillverkningsindustrin samt transport och logistik. Det talar för att just de här branscherna kan komma att uppleva en hög produktivitetstillväxt kommande år.

Gällande effekterna av covid-19 har konsultfirman McKinsey & Company identifierat några av de viktigaste trenderna som går att se i tillgängliga data.¹³ Föga överraskande går det att se en starkt accelererande trend mot att handla och sköta bankärenden online, att byta till nya varumärken och butiker samt ett ökat fokus på lokala aktiviteter och konsumtion samt kortare leveranskedjor. Hittills tyder även tillgängliga data på att icke-nödvändig konsumtion bland i synnerhet hushåll med högre inkomster återhämtar sig väldigt långsamt samt att en ökning i inhemskt resande inte ser ut att kompensera fullt ut för den mycket stora minskningen av internationellt resande. Det här talar återigen för att satsningar på i

---

¹³ McKinsey & Company, "COVID-19: Briefing materials. Global health and crisis response".

synnerhet handeln och besöksnäringen (i första hand hotell och restaurang) har små chanser att leda till tillväxt.

Vad gäller kommande politiska åtgärder på EU-nivå som ett svar på både covid-19 och klimatförändringen talar mycket för att stöd och investeringar i allt större utsträckning styrs mot en grön omställning. Utgående från bland annat det som hittills kommit fram om "Den europeiska gröna given", "Från jord till bord-strategin" samt det paket på 750 miljarder euro i coronastöd som statscheferna i Europa enades om i slutet av juli talar det mesta för att det finns stora möjligheter framöver vad gäller investeringar i hållbar tillverkningsindustri, förnyelsebar energi och klimatvänliga transporter.

KONKRET FÖRSLAG 8

Inrikta tillväxtåtgärderna på de branscher med högst tillväxtpotential, det vill säga förutom de som nämndes i förslag 7, hållbar tillverkningsindustri, förnybar energi och klimatvänliga transporter.

Ur rättvisesynpunkt kan det låta bakvänt att satsa alla resurser på de branscher som redan går bra, och nedprioritera de branscher och företag som har det tufft, men om målet är att skapa tillväxt är det en framgångsrik strategi. Förutom att det här leder till tillväxt i sig genom att produktiviteten i ekonomin ökar, förbättras även möjligheterna till att det skapas utvecklingsblock som fram tills nu inte realiserats på grund av den typ av koordinationsproblem som nämndes ovan. Ju fler framgångsrika företag i en växande bransch en ekonomi kan stoltsera med, desto lättare blir det dessutom att locka till sig utländska investeringar inom just den här branschen, vilket gör att tillväxten tar ytterligare fart och har en tendens att förstärka sig själv.

Anders Wiklund, koncernchef för Optinova, är en stark förespråkare av en tillväxtpolitik där vissa nischer och branscher prioriteras. Det vill säga, att en åländsk tillväxtpolitik ska identifiera några prioriterade branscher och sedan använda de verktyg som finns tillgängliga för att se till att just de här branscherna växer så mycket som möjligt:

Det absolut viktigaste för att få fart på tillväxten är att bestämma vad Ålands nisch ska vara och vilken typ av bolag vi ska satsa på. I vår omvärld görs det här med hjälp av en rad olika verktyg, allt från skatter och stöd till att myndigheterna bistår med extremt billiga tomter eller till och med färdigbyggda fabriker som hyrs ut.

Anders Wiklund menar dessutom att ett inflöde av utländska företag verksamma i de högproduktiva branscher som åländska företag redan är verksamma inom kan sporra våra viktigaste företag att öka sin egen investeringstakt:

Det kan vara väldigt nyttigt för de åländska företagen att konkurrensutsättas och utmanas lite mer. Att det kommer hit utländska företag kan i sin tur göra att de åländska företagen vågar söka sig till marknader utanför Åland.

Innovation och forskning

Som förklarades ovan finns det goda skäl att anta att innovation och forskning driver ekonomiskt tillväxt på lång sikt, men att olika typer av så kallade marknadsmisslyckanden och koordinationsproblem gör att det satsas för lite på den typ av risktagande som kan leda fram till nya produkter och tjänster, nya produktionsprocesser, nya branscher, nya exportmarknader, tillväxtskapande forskning och utveckling samt nya utvecklingsblock. Men finns det något som stöder tesen att brist på innovation och forskning kan förklara Ålands svaga tillväxtsiffror och som därmed talar för att en tillväxtpolitik som riktar in sig på ökat risktagande och forskning kan ge resultat?

Som Åsub konstaterade i sin studie om tillväxt från 2019 mäter EU innovationsaktiviteten i olika regioner i Europa. Till exempel kännetecknas i princip samtliga regioner i nordvästra Europa (det vill säga Norden, Storbritannien, Tyskland, Belgien, Holland och Frankrike) av en stark innovationstakt medan södra och östra Europa halkar efter. Det finns några regioner som sticker ut från det här geografiska mönstret, och Åland är en av dem. Medan våra omkringliggande regioner är ledande i Europa vad gäller innovationstakt, ligger vi i nivå med delar av Italien, Tjeckien och Grekland. Och då ska vi komma ihåg att även de mest framstående regionerna i Europa ligger efter både USA och Japan vad gäller innovation.

Med tanke på den låga åländska innovationstakten är det kanske inte så konstigt att den åländska ekonomin uppvisar nolltillväxt trots att våra grannländer växer – inte heller Italien, Tjeckien eller Grekland, som ligger på samma innovationsnivå som Åland, har haft någon ekonomisk tillväxt att tala om sedan millennieskiftet. Det som i synnerhet utmärker bristen på innovation i den åländska ekonomin är att försäljningen av typen “new-to-market” eller “new-to-firm” är så liten. Det vill säga, de åländska företagen fortsätter att tjäna pengar på samma typer av varor och tjänster som tidigare och introducerar sällan några produkter eller tjänster som är nya antingen för dem eller den marknad de verkar på. Det här tyder återigen på ett lågt risktagande bland åländska företag.

Andra innovationsindikatorer där Åland utmärker sig i negativt avseende är bland annat den offentliga sektorns utgifter gällande forskning, antalet patentansökningar, antalet vetenskapliga publikationer, företagets utgifter gällande forskning samt innovationer inom marknadsföring och organisation. Till innovationer inom marknadsföring hör till exempel betydande förändringar av en produkts design, prissättning, paketeringen eller sättet den marknadsförs på, medan organisatoriska innovationer till exempel handlar om att införa nya

arbetssätt eller nya organisationsstrukturer. Sammantaget tyder även de här siffrorna på att den åländska ekonomin producerar samma saker som tidigare, att produktionen sker på ett oförändrat sätt och att det inte tas några större risker varken av privata företag eller den offentliga sektorn för att bryta status quo.

Hur kan då en tillväxtpolitik stimulera det risktagande hos entreprenörer och företag som skapar de upptäckter som i sin tur driver den ekonomiska tillväxten framåt? Som nämndes ovan är en starkt hämmande faktor den ofta utbredda och delvis välgrundade åsikten att det är bättre att låta "någon annan" ta risken att förlora sina pengar eller göra sig till åtlöje genom att försöka upptäcka en ny produkt, produktionsprocess eller marknad som kanske visar sig blir ett fiasko. Ett sätt för en tillväxtpolitik att komma tillrätta med det här problemet är att helt enkelt försöka åstadkomma en attitydförändring där det blir mer eftertraktat att ta egna risker och mindre eftertraktat att vara "feg" och förlita sig på att andra ska våga pröva något nytt.

Kurt-Erik Lindqvist framhåller just en sådan attitydförändring till risktagande som kanske den viktigaste komponenten i skapandet av en högre åländsk tillväxt.

Från politiskt håll är det populärt att prata om innovation, men det man egentligen borde prata om är riskvillighet. I ett historiskt perspektiv har ålänningarna varit tämligen riskvilliga, men det här har mattats av med åren. I stället har man blivit bekväm och lever på de förtjänster man gjort. Viljan att ta risk och inställningen att det är okej att misslyckas är en mentalitet som på olika sätt borde premieras. Man borde från politiskt håll lyfta de här sakerna i debatten och på ett idéplan. Man borde peka på möjligheterna med att ta risker, att interaktioner är viktiga, lära sig av de historiska paralleller som går att dra samt lyfta fram att ett misslyckande i sig inte är något negativt.

Kurt-Erik Lindqvist drar en parallell till Israel, ett samhälle som präglas av mycket stor riskvilja och vars exceptionella förmåga att generera entreprenörer och startup-företag beskrivits i boken "Start-up Nation" av Dan Senor och Saul Singer.

Som entreprenör tar du en risk, men jämfört med de andra riskerna människor i Israel dagligen utsätts för är den inte speciellt stor. När du vant dig med att bli beskjuten av raketer framstår det inte som hela världen att misslyckas som entreprenör.

För det mesta handlar tillväxtpolitik om hårda och mer monetärt inriktade åtgärder som olika former av stöd, skattelättnader och privatiseringar. Men att jobba med att förändra attityder, få fram positiva förebilder och skapa ett samhällsklimat som uppmuntrar till risktagande och nytänkande kräver en helt annan typ av åtgärder. Sådana åtgärder kan faktiskt inbegripa föreläsningar, litteratur, konstverk, humanistisk forskning och olika former av kampanjer, även om det här fås ses som en väldigt okonventionell tillväxtpolitik.

KONKRET FÖRSLAG 9

Skapa en stiftelse som får till uppdrag att stödja författare, konstnärer, historiker, föreläsare med flera i sitt arbete att lyfta fram åländskt ekonomiskt risktagande, nytänkande och innovation.

KONKRET FÖRSLAG 10

Skapa en kampanj med syfte att uppmuntra till ökat ekonomiskt risktagande och nytänkande bland ålänningarna.

Vid sidan av åtgärder som syftar till att förändra ålänningarnas och de åländska företagens attityd till risk, bör tillväxtpolitiken även göra det mer lönsamt att ta risk. Som sagt leder de marknadsmisslyckanden som beskrevs ovan till att det är rationellt att låta någon annan ta de största riskerna. Det en åländsk tillväxtpolitik kan göra är att dels skapa en samhällsattityd där vi tar risker trots att det mest rationella är att vänta på att någon annan gör det, dels genom olika stödformer göra det mer rationellt att ta risk. I det här sammanhanget bör landskapet givet gällande lagstiftning samt de stödprogram som finns tillgängliga på både nationell och EU-nivå se till att stödja innovationer i de prioriterade branscherna så mycket det bara går.

KONKRET FÖRSLAG 11

Maximera stöden och de andra ekonomiska incitamenten riktade till utvecklingen av nya produkter, kostnadssänkande produktionsmetoder samt innovativa marknadsföringsinsatser och organisationsformer.

Ett annat sätt landskapet indirekt kan öka innovationstakten är genom ökade anslag till forskning. I europeisk jämförelse satsar både den offentliga sektorn och de privata företagen på Åland överraskande lite på forskning. För att komma upp i genomsnittet för Finland skulle de åländska företagen behöva femdubbla sina immateriella investeringar och den offentliga sektorn tiodubbla sina. Hösten 2018 gick även företrädare för Högskolan på Åland, Åsub,

Ålands sjöfartsmuseum samt Ålands Fredsinstitut ut offentligt och efterlyste en satsning på tio miljoner euro från landskapet på åländsk forskning, så det finns dessutom en tydlig beställning på en sådan satsning.

Kurt-Erik Lindqvist är inne på att en satsning på forskning kan skapa positiva kringeffekter i form av ökad innovation och tillväxt, även om inte forskningen i sig skapar någon tillväxt.

Forskning är ett bra sätt att attrahera talangfulla personer till Åland. Den behöver inte i sig leda till innovationer, men människorna som ägnar sig åt forskning och den stämning den här typen av verksamhet skapar gör ofta det. Men då krävs det en riskvilja även från samhället att faktiskt våga satsa pengar på forskning.

Anledningen till att det i dag bedrivs så lite forskning på Åland är i första hand att Högskolan på Åland inte har tillgång till de offentliga medel som möjliggör en större satsning. Enligt Paula Linderbäck, forsknings- och utvecklingsansvarig på Högskolan på Åland, finns det egentligen mycket goda förutsättningar för Högskolan att utöka sin forskning. Det råder ingen brist på EU-pengar att söka, Högskolan är en intressant samarbetspartner för andra högskolor och universitet och skolan har stor potential att kunna locka till sig gästprofessorer. Problemet är att det saknas pengar som dels kan bekosta den del egen finansiering som ofta är ett krav i EU-projekt, dels utveckla ett campus som kan attrahera gästforskare.

Jämfört med övriga Finland satsas det mycket mindre pengar på forskning på Åland. Om en yrkeshögskola i Finland får EU-finansiering för sin forskning går Undervisnings- och kulturministeriet in med 50 procent, oavsett hur många procent EU står för. Det gör att skolorna kan ta överskottet för att utveckla den egna verksamheten. Tyvärr står Åland utanför det här systemet, vilket gör att vi varken får pengar från Finland eller landskapet. Det har gjort att vi inte kunnat utveckla verksamheten på samma sätt, utan i stället hamnat efter.

Enligt Paula Linderbäck behöver Högskolan på grund av sin litenhet etablera ett samarbete med andra högskolor och universitet samt locka gästprofessorer till Åland. Hon säger att förutsättningarna att få vara med och dela på stora forskningspengar som finns i EU i princip aldrig varit bättre, bland annat tack vare stora satsningar på att motverka klimatförändringen och spridningen av covid-19, samt att Åland som en ö i Norden är en eftertraktad partner i många projekt.

Så bara man vågar satsa pengar som kan stå för den egna finansieringen kan det ge resultat snabbt, det krävs inte 20 år av utveckling. Landskapet borde våga satsa mer på forskning än vad som görs nu – det är den enda möjligheten att utvecklas och de pengar som satsas får man tillbaka flera gånger om.

Precis som riskviljan i företagen och samhället i stort borde vara högre har även landskapet all anledning att ta större ekonomiska risker i sin satsning på forskning. Att avsätta tiotals miljoner euro för att Högskolan på Åland, samt andra åländska aktörer som ägnar sig åt forskning, ska kunna delta i gemensamma, EU-finansierade projekt och bygga ut sitt campus är att ta en stor ekonomisk risk med skattebetalarnas pengar, men det mesta tyder på att det i dagsläget är en risk som är värd att ta.

KONKRET FÖRSLAG 12

Avsätt minst tio miljoner euro för forskning som kan gynna den åländska ekonomiska tillväxten.

Förutom att skjuta till mer pengar för att möjliggöra en större satsning på forskning, bör forskningen i sig styras mer mot de prioriterade tillväxtområdena för att gynna den kreativa förstörelse som beskrivits ovan. Enligt den landskapslag som idag styr Högskolans på Ålands verksamhet ska forsknings- och utvecklingsarbetet samt kursverksamheten tjäna "undervisningen och det åländska samhällets behov". I praktiken har det här inneburit att en stor del av forskningen och undervisningen vid Högskolan på Åland inriktas på de branscher som i dag har störst personalbehov, till exempel vård samt serviceyrken inom hotell och restaurang.

Genom att åtminstone till viss del rikta in sin forskning och undervisning på redan stora, personalintensiva branscher med låg produktivitet riskerar verksamheten faktiskt leda till lägre tillväxt genom att låsa fast den åländska ekonomin i lågproduktiva branscher med liten tillväxtpotential. För att istället bidra till tillväxten bör både forskningen och undervisningen i högre grad inriktas på områden som i dag uppvisar en hög produktivitet eller bedöms ha stor framtida tillväxtpotential. Även Paula Linderbäck efterlyser att framtida behov i större grad ska styra Högskolans verksamhet.

Man borde absolut göra den här typen av framtidsanalys, det vill säga komma fram till vilken typ av forskning och undervisning som gör störst nytta för Åland. Den inriktning som Högskolan har nu beslutades om för 20 år sedan och det

behövs en diskussion om vilka som är framtidens yrken och vad som behöver förändras. Det viktigaste är att Högskolan verksamhet fokuserar på det Åland behöver. Om vi inte har kunskapen internt att bedriva en sådan forskning hittar vi samarbeten som gör det möjligt. Tack vare att vi är en så liten högskola borde vi snabbt kunna ändra riktning om det behövs.

Precis på samma sätt som stöden och försöken att locka utländska investeringar till Åland bör inriktas på ett par prioriterade branscher bör även Högskolan på Åland få till uppdrag att bygga upp sin forskning och undervisning kring de prioriterade tillväxtbranscherna som nämndes ovan, till exempel genom ett ökad fokus på hållbarhet och vatten, något Paula Linderbäck också är inne på:

Ett nytt forskningsområde som vore viktigt att få till är cirkulär ekonomi och hur vi kan skapa en hållbar ekonomisk tillväxt. Ett område i hållbarhetsagendan som jag brinner för är tillgången på vatten av god kvalitet, där vi har en viss grundkunskap. De flesta utvecklingsprogram i dag har ett hållbarhetsmål, oavsett om vi pratar om att göra sjöfarten mer bränslesnål, skapa hållbar livsmedelsproduktion eller utveckla förnyelsebar energi. EU-programmen inom det här området är stora, så vi kan dra nytta av att det är extremt bra betalt.

KONKRET FÖRSLAG 13

Ge Högskolan på Åland i uppdrag att bedriva sin forskning, utveckling och undervisning i samklang med några prioriterade tillväxtbranscherna.

Slutsatser

När vi tar hänsyn både till modern tillväxtteori, vad som idag kännetecknar den åländska ekonomin samt vilka globala tillväxttrender som går att identifiera framstår en satsning på kapitalackumulation, ökad innovation samt specialisering på några utvalda branscher som en bra strategi att skapa tillväxt på Åland, både på kort och lång sikt. En av de absolut största fördelarna med en sådan strategi är att dess olika delar dessutom förstärker varandra. Åtgärder som leder till ökad kapitalackumulation tenderar att leda till högre riskvilja och mer specialisering, högre riskvilja leder till ökad kapitalackumulation och specialisering, och så vidare.

Att genom olika åtgärder se till att både utländska och åländska företags samt hushållens investeringar på Åland ökar leder i sig till högre tillväxt. Men tack vare att utländska företag har en annan syn på tillväxt, risktagande, innovation, en högre större benägenhet att investera och satsa på forskning bidrar de med mer än bara kapital till det åländska samhället. De kan till exempel även sporra åländska företag att ta större risker, som att ge sig in på nya marknader, använda ny teknik eller försöka upptäcka nya produkter och tjänster. Ett ökat inflöde av utländska företag och utländska ägare kan därmed vara en genväg till den kultur av ökad riskvilja som den åländska ekonomin är i så desperat behov av. Om hushållen lockas att investera mer blir ekonomiskt risktagande per automatik en större del av deras vardag, vilket kan leda till en högre riskvilja överlag.

Något av det bästa landskapet kan göra för att verkligen sporra riskviljan i det åländska samhället och signalera att det är okej att misslyckas är att ta täten när det gäller politiskt och ekonomiskt risktagande. Det vill säga, att föregå med gott exempel snarare än att komma med budskapet "gör som vi säger, inte som vi gör". Det går inte att en feg politik ska leda till fler modiga satsningar. Det är fullt möjligt att en rejäl satsning på att locka utländska investeringar inom de prioriterade tillväxtbranscherna enbart resulterar i tomma industrilokaler som belastar landskapets ekonomi många år framöver, utan att ett enda utländskt företag flyttar hit. Det är också fullt möjligt att de miljoner som viks åt åländsk forskning inte leder någonvart, förutom möjligtvis till en skuldsatt offentlig ekonomi. Men det är bara genom att våga genomföra i grund och botten ganska riskabla åtgärder som landskapets dels har en chans att lyckas, dels signalerar åt de åländska hushållen och företagen att det är okej att inte alltid göra det.

Det paket av åtgärder som föreslås här försöker också ta hänsyn till att det åländska samhällets litenhet innebär både för- och nackdelar. Litenheten innebär till exempel att det är lättare att ställa om, men den kan också vara ett stort hinder i skapandet av livskraftiga, innovativa utvecklingsblock. För att många utvecklingsblock ska ta fart behöver de ofta uppnå en viss kritisk massa. Dels kan koordinationsproblem göra att de aldrig uppnår den här kritiska massan, dels kan den begränsade mängden hushåll, företag och resurser som kan läggas på exempelvis en viss typ av forskning på Åland göra det omöjligt för utvecklingsblocken att växa sig tillräckligt stora. Det är bland annat därför som det är så viktigt för Åland att våga välja väg och att våga specialisera sig på några få utvalda branscher med hög potential, i stället för att sprida risker genom att satsa på allt och ingenting på samma gång. Ett sådant mod var det längesedan vi såg på Åland, men förhoppningsvis kan den kris vi befinner oss i nu locka fram det.